

BROKSTUKKE UIT

„MY ERVARINGS EN HERINNERINGE GEDURENDE DIE TWEDE VRYHEIDSOORLOG IN SUID-AFRIKA”

*Opgestel deur Kaptein Alexander George Boshoff, gebore te Harrismith
(O.V.S.) en verwerk deur dr. J. Ploeger en dr. W. Punt.*

Die kranige oue heer, Alexander George Boshoff, is op 20 Julie 1875 te Harrismith gebore. In 1884 is sy vader, J. N. Boshoff tot Tesourier-Generaal van die Z.A.R. benoem en moes die gesin na Pretoria verhuis.

As jongman was hy by Jameson se oorgawe teenwoordig. Kort daarna is hy as Claiminspekteur op die Wes-Rand aangestel. In Krugersdorp is 'n Vrywilliger Korps van die Kavallerie opgerig en hierin is A. G. Boshoff tot 1ste Luitenant benoem.

Met die uitbreek van die oorlog was luitenant Boshoff onder die eerstes om na die Natalse front te gaan. Hier het hy aan al die groot gevegte deelgeneem en hom deur sy dapperheid onderskei.

In Oktobr 1900 is hy by die kommando van generaal Smuts ingedeel en het hy deelgeneem aan die inval in Kaap Kolonie. Gedurende die veldtog is hy tot kaptein bevorder, en in Mei 1902 het hy generaal Smuts na Vereeniging vergesel.

Kaptein Boshoff het later besluit om sy geboorteland te verlaat. In 1904 het generaal David Joubert met 'n afvaardiging na Portugees Oos-Afrika gegaan. Kolonel Trichardt was toe reeds op Madagaskar om kort daarna met 'n deputasie na die toenmalige Duits Oos-Afrika te gaan.

In 1909 het mnr. en mevr. Boshoff ('n dogter van kol. Trichardt en 'n kleindogter van die eerste Voortrekker Carolus Trichardt) op aandrang van hul familieleden besluit om ook die lang reis na die noorde te aanvaar om hulle te voeg by die voorstes onder die voorste Afrikaners . . .

* * *

Die volgende besonderhede, soos aan die Boshoff-manuskrip ontleen, het te doen met die lewe in Pretoria kort na die sluiting van die Vrede van Vereeniging. Kaptein Boshoff het die verrigtings aldaar bygewoon. Hy was saam met die Boeremagte onder Generaal Jan Chr. Smuts naby O'Kiep toe 'n Britse offisier die tyding kom bring het dat Generaal Smuts na Ver-

eeniging moet gaan om daar die vredeskonferensie by te woon. Generaal Louis Botha het hierdie versoek aan Generaal Smuts gerig en sowel Boshoff as Deneys Reitz het die Boeregeneraal op sy reis na die noorde vergesel.

Op Vereeniging het die kaptein die groot kamp gesien waarin die verrigtings sou plaasvind. Oos van die middelpunt van die kamp was die tente vir die Vrystaatse afgevaardigdes in die vorm van 'n halfmaan opgestel.

In die middel van hierdie halfmaan was 'n groot eettent. Aan die weskant van die konferensietent was weer 'n halfmaan tente, die tydelike tuiste van die Transvaalse afgevaardigdes. Ook daar was 'n eettent weer die middelpunt van die halfmaan. Hierdie toneel is afgerond deur 'n paar tente vir Britse offisiere en wagte en twee winkeltjies waar die Boereafgevaardigdes benodighede kon koop.

* * *

Boshoff se indrukke in verband met die konferensie en die uitslag van die besprekings kan in sy eie woorde soos volg saamgevat word: „Toe die uitslag eindelijk bekend geword het nadat die generaals uit Pretoria terug was, was dit vir baie van ons 'n treurige tyding en kon jy menige traan in die oë van baie burgers sien. Almal was stil en dit het meer daarop gelyk of ons by 'n begrafnis was, wat dit ook werklik was.”

Die aand na die bekendmaking van die uitslag het Boshoff in geselskap van Staatssekretaris F. W. Reitz per trein na Pretoria afgereis, waar hulle die volgende oggend aangekom het.

Boshoff moes gaan rapporteer by 'n woning langsaan die plek waar sy oom mnr. Jannie Marais, eertydse Ouditeur-Generaal van die Suid-Afrikaanse Republiek, voorheen gewoon het. (?)

Nadat sy swaer, mnr. Melt Marais, in sy vroeëre woning teruggekeer het, het Boshoff sy intrek aldaar geneem. Nie alleen het hy sy grond verloor nie, maar ook sy gesin. Kort daarna het Generaal Jaap van Deventer die twee ryperde, die geweer en die rewolwer van Boshoff kom aflewer. Al die offisiere van die Republikeinse magte kon hul wapens behou en Kaptein Boshoff was ongetwyfeld bly om sy rewolwer terug te kry aangesien dit een van die vier was wat deur mnr. Tjaart Kruger, 'n seun van die Staatspresident, na 'n eksamen in die kamp van die Staatsartillerie in 1897 aan suksesvolle landgenote oorhandig het.

Boshoff was bly om 'n tuiste te hê want hy kon sy linkerarm nie gebruik nie. Dit het twee jaar geduur voordat die arm genees het en uit hierdie tydperk onthou die skrywer nog verskillende voorvalle en gebeurtenisse.

Op 'n tuinparty wat deur sy suster (mevr. Marais) aangebied is, was o.m. die bekende mej. Emily Hobhouse en mnr. W. Stead (van die „Review of Reviews”) onder die gaste. Nadat mnr. Stead die aanwesiges toegespreek het, het Boshoff die Transvaalse Volkslied gesing. Baie aanwesiges het geskrik, maar mnr. Stead het gesê: „You are quite right. I appreciate your feelings, sing it once more.” Boshoff het aan die versoek voldoen

en meerdere aanwesiges het nou saamgesing. Dit was in die dae toe krygswet, deur Boshoff „Martje Louw” genoem, in die Transvaalse Hoofstad afgekondig was.

Boshoff het, ofskoon hy nie verder daaroor uitwei nie, sy gevoelens nie onder stoele en banke gesteeek nie. Sy tydelike verblyfplek is dopgehou. Mevr. Marais het 'n papegaai gehad wat sy „Hands up Khaki” leer sê het. Op 'n sekere dag het 'n paar verbygaande Britse onderoffisiere die praatsieke papegaai gehoor. Die gevolg van hierdie voorvalletjie was dat die papegaai na die agterstoep moes verhuis.

Langsaam het die strydendes van die oorlogsterreine na Pretoria teruggekeer. 'n Klein aantal van hulle het op Kerkplein hul waens saamgetrek gehad. Dit was in hierdie dae dat die nuus versprei is dat ds. H. S. Bosman voornemens was om die teruggekeerdes namens sy Kerk en die Volk te verwelkom.

'n Besondere diens is in die ou kerkgebou van die Ned. Hervormde of Gereformeerde gemeente op Kerkplein gehou. Die kerkgebou was stampvol. Na 'n kort diens het die voorganger dié aanwesiges wat van buite Pretoria en van die kommando's gekom het, gevra om op te staan. Ongeveer 'n vyftigtal van die gehoor, onder wie ou grysaards was, het aan hierdie versoek voldoen. Oral het kerkgangers in rougewaad gestaan en nadat ds. Bosman hulle namens homself, sy Kerk en die Volk hartelik verwelkom het, het hy o.m. verklaar dat baie van die moeders en susters hier (aanwesig) met verlange na die terugkoms van die strydende burgers uitgesien het. Hulle moes verneem hoeveel burgers gesneuwel het. 'n Gesnik en geweent het op hierdie woorde gevolg. Dit was hartroerend om te sien, aldus die skrywer.

Ds. Bosman het vervolg deur te sê dat hy so dikwels aan die Afrikaners hier in die stad gevra het waarom hulle nie by die vegtende burgers was nie en dat hy menigmaal die antwoord ontvang het dat die aangesprokenes te oud was om die ontberings te kan uitstaan. Maar kyk, wie is die oues, dié wat sit of staan? (2)

Ds. Bosman het vervolg: „Burgers, ons dapper helde het hul taak en plig teenoor ons dierbaar land trou vervul en nagekom, julle het jul land verdedig teenoor een van die magtigste lande van die wêreld. Ons twee Republieke het saam maar 60,000 weerbare mans getel en waarvan op die meeste maar 40,000 aan die begin van die oorlog aan die front was. Julle het volgehou tot die bitter einde terwyl julle die laaste jaar geen 8,000 getel het nie. Ons dapper helde teenoor tweemaal 140,000 van die magtige Engeland en nog meer as 15,000 Kaffers en nog duisende van julle eie volk en bloed. Mag ek sê u eie bloed? Nee, nee, want hulle het nie van hierdie aarde gekom nie, maar van die hel.” (3)

Na nog 'n kort toespraak het ds. Bosman die diens afgesluit. 'n Mens

kon sien, aldus Kaptein Boshoff, dat die ou predikant aangedaan was. Kort daarna is ds. Bosman dan ook voor die owerheid geroep en gewaarsku.

Die gehoor het kort na sy toespraak na hul verwoeste plase teruggekeer waar hierdie geharde manne en vroue weer 'n begin gemaak het met die opbou van 'n nuwe land.

-
- (1) *B.M. Bls. 104: „ . . . in die straat Wes van Lapin's Hotel.”*
 - (2) *B.M. Bls. 105: Die skrywer het ds. Bosman sedert 1882 geken en 'n groot agting vir hom gekoester. In die manuskrip lui die laaste sin: „ . . . wie is die oudes, wat zit of staan.”*
 - (3) *Hierdie deel is tussen aanhalingstekens geplaas. In die manuskrip is dit NIE die geval nie. Die weergawe is kaptein Boshoff s'n, maar nie 'n letterlike weergawe van ds. Bosman se woorde nie. Dit is slegs gedoen om die styl te verlewendig.*
-
-

EPITAPH ON A DIAMOND DIGGER

*Here lies a digger, all his chips departed—
A splint of nature, bright, and ne'er down-hearted:
He worked in many claims, but now (though stumped)
He's got a claim above that can't be jumped.
May he turn out a pure and spotless "wight",
When the Great Judge shall sift the wrong from right,
And may his soul, released from this low Babel,
Be found a gem on God's great sorting table.*

A. Brodrick: "A Wanderer's Rhymes". London, 1893.

ON A GOVERNMENT SURVEYOR

1885

*Death roodly knocked him off his perch;
He cares no more for sluic or dam—
No more with paint, and deep research—
He'll frame the dainty diagram.
All earthy boundaries are passed,
His beacon's fixed on Hope's high crest;
And freed from wordly "chains", at last —
He'll taste the od-de-lite of rest.*

A. Brodrick: "A Wanderer's Rhymes". London, 1893.